

Flått og sjodogg – et økende problem

Forfatter

Vibeke Tømmerberg, Helsetjenesten for sau - Animalia

Sammendrag

Sjodogg er en flåttbåren sykdom som kan orårsake store problemer hos sau på beite i områder med mye flått. Sauebønder bør være oppmerksomme på at sjodogg kan dukke opp i nye områder siden flåtten brer seg stadig lengre nordover, innover i landet og høyere opp til fjells. Hva vet vi om flått og sjodogg hos sau, og hva kan gjøres med dette problemet?

Publisert

2014

Referanse

Sau og Geit nr. 3/2014

Utskriftsdato

07.12.2023 www.fag.nsg.no

Flått og sjodogg – et økende problem

Sjodogg er en flåttbåren sykdom som kan forårsake store problemer hos sau på beite i områder med mye flått.

Sauebønder bør være oppmerksomme på at sjodogg kan dukke opp i nye områder siden flåtten brer seg stadig lengre nordover, innover i landet og høyere opp til fjells. Hva vet vi om flått og sjodogg hos sau, og hva kan gjøres med dette problemet?

Økende utbredelse

Skogflåtten (*Ixodes ricinus*) er den vanligste typen flått i Norge. Den er avhengig av milde vintre og fuktig klima for å overleve, og er mest utbredt i kystnære strøk fra Oslofjorden til Helgeland. Nye kartlegginger viser at flåttenes utbredelsesområde har flyttet seg lengre nordover, høyere opp til fjells og mer innover i landet enn det som har blitt beskrevet tidligere. For ca. 30 år siden ble det ikke funnet flått lengre nord enn Brønnøysund, mens den nå har blitt påvist så langt nord som ved Harstad.

Forskerne tror at flåttenes økende utbredelse kan forklares med jengroing av landskapet, klimaendringer og økning i hjorteviltbestandene (viktige vertsdyr for flåtten).

Flåttbåren smitte

Flåtten suger blod fra alle varmblodige dyr, og kan overføre ulike typer smitte i forbindelse med blodsugingen. Det smittestoffet som har størst betydning hos sau i Norge er bakterien *Anaplasma phagocytophilum* som forårsaker sykdommen sjodogg (anaplasmose, tick-borne fever). Bakterien kan ikke overleve utenfor levende celler, så den finnes i smittet flått og overføres til vertsdyret og mellom ulike vertsdyr når flåtten suger blod.

Det er anslått at rundt 300.000 lam blir smittet med sjodogg i Norge hvert

Skogflåtten suger blod fra bl.a. fugl, smågnagere, ville dyr, husdyr og menneske, og utbredelsen i Norge er økende. Det har nå blitt påvist flått så langt nord som ved Harstad, mens det for ca. 30 år siden ikke ble funnet flått lengre nord enn Brønnøysund. (Foto: Atle Wibe, Bioforsk)

år. Det betyr allikevel ikke at alle disse lammene blir syke, blant annet fordi ulike varianter av *Anaplasma* kan ha ulik evne til å framkalle sykdom. Utbredelsen av sjodogg vil følge forekomsten av flått, og man kan regne med at sau som beiter i flåttområder kan bli smittet med sjodogg. Sjodogg kan opptre hele beitesesongen, men det er ofte en topp i mai-juni og august-september fordi flåtten er mest aktiv i disse periodene.

Svekkes immunforsvaret

A. phagocytophilum formerer seg i de hvite blodcellene til sauene, og har evnen til å skjule seg for immunsystemet slik at den kan leve i det smittede dyret i mange måneder. Dyret blir bærer av smitten som da kan overføres til nye flått. De hvite blodcellene ødelegges slik at immunforsvaret svekkes, og dermed vil sauene bli utsatt for ulike andre infeksjoner.

Sjodogg opptre hovedsakelig hos lam fordi eldre dyr som regel har blitt

immune. Man må allikevel være oppmerksom på at eldre dyr som kjøpes inn fra flåttfrie områder og slippes på flåttbeite for første gang kan bli syke.

Forebygging

Forebygging av sjodogg gjøres ved å holde dyra mest mulig fri for flått, enten ved bruk av medikamenter eller ved beiterydding og andre tiltak.

Behandling

Ukompliserte tilfeller av sjodogg behandles med antibiotika, og følgeinfeksjonene behandles ut fra den enkelte sjukdomstilstanden. Det er viktig at behandlingen skjer så tidlig som mulig i sjukdomsforløpet.

Behov for mer kunnskap

I januar arrangerte Helsetjenesten for sau et seminar om flått og sjodogg hos sau, der forskere og andre fagpersoner som har jobbet med denne problemstillingen var samlet. Målet med seminaret var å kartlegge hva som

Lam med leddbetennelse. Sjodogg er en flåttbåren sykdom som svekker immunforsvaret slik at dyra blir utsatt for andre infeksjoner som leddbetennelse, blodforgiftning, byller og lungebetennelse. (Foto: Grethe Ringdal)

finnes av kunnskap på dette området og diskutere hva som kan gjøres fremover. Temaer på møtet var blant annet hvilke utfordringer flått og sjodogg medfører for sauebonden, utbredelsen av flått og flåttbårne sykdommer, analysemetoder for

Det er viktig at lammene som slippes på beite er friske og har et godt immunforsvar, bl.a. ved å sikre at alle lam får nok råmelk og sørge for god hygiene i lammingsbingene. Dette reduserer sjansen for infeksjoner som følge av sjodogg. (Foto: Grethe Ringdal)

flåttbårne sykdommer, legemidler som kan brukes mot flått og andre mulige tiltak for å bekjempe flått og sjodogg. En effektiv vaksine mot *Anaplasma* kunne ha vært et viktig hjelpemiddel i kampen mot sjodogg. NMBU (Norges Miljø- og Biovitenskapelige Universitet) jobber nå med en søknad om et forskningsprosjekt der de i

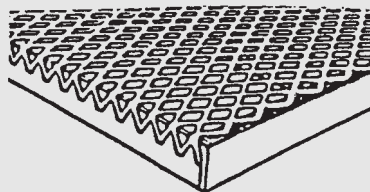
samarbeid med andre fagmiljøer skal jobbe for å utvikle en vaksine. Dersom dette prosjektet blir innvilget, kan det være et viktig trinn på veien fram mot målet om å lage en vaksine mot sjodogg.

Av Vibeke Tømmerberg,
Helsetjenesten for sau – Animalia

STREKKMETALL

Gunstige priser – ta kontakt for tilbud!

- Strekkmetallrister
- Galvaniserte
- Lause eller på sjølvberende ramme
- Innreiingar
- Ferister
- Drikkerenner
- Gjødselportar
- Alle typar verkstadoppdrag

 SOGNEPRODUKT.NO
– ei bru til arbeidslivet

6893 Vik i Sogn, Tlf. 57 69 83 40
www.sogneprodukt.no · epost: post@sogneprodukt.no

Symptomer

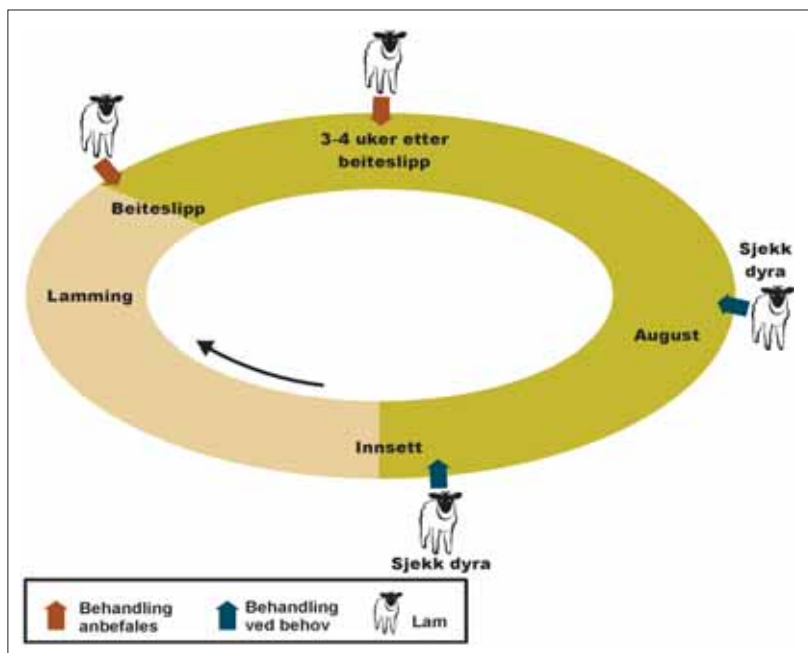
- Forbigående periode med høy feber (ofte over 41 grader), slapphet og nedsatt matlyst.
- Ofte følgeinfeksjoner som blodforgiftning, byller, lungebetennelse eller leddbetennelse fordi immunforsvaret svekkes. Disse følgesykdommene er hovedproblemet med sjodogg.
- Sjodogg kan føre til redusert tilvekst på lammene uten at det er registrert andre symptomer på dyra.
- Værer kan bli forbigående sterile etter en sjodogginfeksjon, og det tar 6-8 uker etter feberen er borte før fruktbarheten er normal igjen. Værlam som har hatt sjodogg på seinsommeren eller høsten bør derfor ikke brukes i avl samme høst.
- Søyer kan abortere hvis de blir smittet under drektigheten, men i praksis er risikoen for dette liten siden de ikke er drektige i beite-sesongen.

Forebygging med medikamenter

Det finnes medikamenter som reduserer forekomsten av flått på dyrene, og de to preparatene som frem til nå har vært mest brukt i Norge er Coopersect® og Bayticol®. Disse har en virketid på ca. 3-4 uker. Behovet for behandling vil variere mellom ulike områder, og må tilpasses lokale forhold, men prinsippet for behandlingen er vist i figuren til høyre. Husk at det er tilbakeholdelsestider på slakt.

I noen områder er det mest problemer med flått og sjodogg på slutten av beitesesongen i utmarka, slik at man har behov for beskyttelse i lang tid etter beiteslipp.

Det finnes medikamenter med lengre virketid, som kan vurderes i tilfeller der samling av dyra, for å behandle med de kortidsvirkende medikamentene, ikke er mulig.

Lammene behandles ved beiteslipp og etter 3-4 uker. Resten av beitesesongen bør lammene sjekkes regelmessig og behandles ved behov. Noen steder kan det også være nødvendig å behandle lam etter at de har kommet fra utmarksbeite.

Andre forebyggende tiltak

- Rydding og drenering av beiteområder vil redusere flåttmengden, fordi flåtten trives best i fuktige områder med busker og kratt.
- Det kan være ganske store, lokale variasjoner i forekomsten av flått. I tilfeller der man har store problemer med flått og sjodogg på enkelte beiter, bør disse om mulig byttes ut med andre beiteområder. Det er som regel mindre flått i områder med barskog, åpne gressletter og lyngheier enn i fuktige områder med vekslende åpen mark og lauvskog. På fjellbeite er det vanligvis ikke flått.
- Hovedproblemet med sjodogg er infeksjoner som følge av nedsatt immunforsvar. Derfor har det stor betydning at lammene som slippes på beite er friske og har et godt immunforsvar i utgangspunktet. Rikelig med råmelk til alle lam, god hygiene i lammingsbingene og eventuelt spraying/dypping av navlen med jod er viktige tiltak i den forbindelse.
- Lammets immunforsvar har en sårbar periode ca. 3-4 uker etter

fødsel. Unngå at lammene blir smittet i denne perioden hvis mulig, f.eks. ved å slippe dem tidlig ut på flåttbeite.

- Sjukdomsforløpet blir som regel mildere hvis lammene utsettes for smitte tidlig. Derfor er det gunstig å tilpasse lammainga så lammene kan slippes ut på flåttbeite så tidlig som mulig.
- Stress svekker immunforsvaret; unngå at dyra utsettes for unødvendige stresspåkjenninger.
- Hyppig tilsyn med dyr på flåttbeite er viktig, spesielt i de periodene problemet erfaringsmessig er størst.
- Pasteurellose er en vanlig følgeinfeksjon av sjodogg som kan gi lungebetennelse eller blodforgiftning. Det finnes vaksiner mot pasteurellose, men effekten vil variere siden vaksinen ikke dekker alle varianter av disse bakteriene.
- Innkjøpte dyr som ikke har vært utsatt for smitte tidligere kan bli alvorlig sjuke.
- Innkjøpte dyr fra smittede områder kan også føre med seg smitte til ikke-infiserte beiter, og føre med seg nye varianter av bakterien.

Innredning for sau, geit og storfe

Strekkmetall

Korgen Mek Verksted AS

8646 Korgen

Tlf.: 75 19 11 90

Mob.: 47 32 26 65

Fax: 75 19 11 90

E-post: post@korgenmek.no

Geitmjølkvote ynskjes kjøpt

Per Sevald Hyrve

Tlf. 90 73 14 21

Budeie med erfaring ledig i sommer fra 1. juli. Ring gjerne for en prat. Tlf. 415 65 917.